

Research Article

DOI: 10.22124/jol.2025.27088.2461

University of Guilan

Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Journal
Vol . 16, No.2, Fall (2025) & Winter 2026(Serial 32)

The Authority of Criminal Law Based on Social Values In the Light of Trust: A Psychological Reflection Grounded in Choice Theory.

1. Seyyedeh Sakineh Mousavi Fouladi,

Master of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. (Corresponding Author: s.mousavi.f75@gmail.com)

2. Seyyed Mohammad Javd Sadati

Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Submit Date:2024/03/27

Accept Date:2025/08/17

Abstract:

Criminalization based on social values leads to gaining the public's trust in the laws and their creators which leads to obedience to those laws. The fundamental question, however, is how the mechanism of such criminalization influences the process of trust formation and crime control. In this regard, findings from the field of psychology can be insightful. One of the proposed theories in psychology is Choice Theory. This study, using a descriptive-analytical method, concludes that the aforementioned theory can explain the formation of behavior and the factors involved in it. By illustrating how the legislator and criminal law enter the quality world of citizens through attention to the images in this world, a relationship based on trust and compliance between the legislator and its audience can be established. This could serve as the theoretical foundation for the hypothesis that crime can be reduced through criminalization based on social values, thereby strengthening the trust of the law's audience.

Key Words: Social value-based criminalization, Choice Theory, trust, crime control, quality world.

1. Introduction

One of the most important factors through which the criminalization of deviant behaviors leads to a reduction in the commission of such acts is the trust of individuals in the criminalization system and the criminal legislator. When the legislative system, by paying attention to the demands of the majority of society, fosters trust in itself, guiding individuals to comply with the law becomes easier and less costly, and its effectiveness in reducing crimes is far greater than when the legislative system only emphasizes the values of a minority group or values based on maintaining the political system, using methods such as multiple criminalization and imposing heavy penalties to force individuals to comply. In the latter case, even if the goal of reducing crime rates in the short term is achieved, the criminal justice system will inevitably face the harmful consequences of this, such as the loss of its credibility in the eyes of the public and repeated violations of the law in the long term. One way to gain trust in the criminal system is by refraining from criminalizing behaviors that align with the dominant culture of society and are the basis of the actions of the majority of its members. Crime control through criminalization based on values is a process through which the relationship between the criminal legislator and its audience can be strengthened by building trust in this institution, thereby reducing crime rates.

In explaining crime and its control, both as behaviors, utilizing various fields of science is inevitable. One of these fields is psychology. One of the proposed theories in psychology is Choice Theory. This theory can serve as a reinforcement of the hypothesis of this paper, namely the compliance of law's audience as a result of criminalization based on social values. This theory, which addresses how behavior is formed, emphasizes that only the internal motivations of humans, driven by their efforts to meet their intrinsic needs, determine their behaviors.

2. Methodology

This study, using a descriptive–analytical method, explains behavior formation in Choice Theory and analyzes the relationship between Choice Theory and crime control within social value–based criminalization, relying on library sources.

3. Results and Discussion

Psychology, as a science focused on human beings and their cognition, can serve as an effective tool in explaining the causes of criminal behavior and, consequently, in crime control. One of the prominent theories in psychology is the Choice Theory. This theory can be used to reinforce the central hypothesis of this paper namely, that obedience to the law emerges as a result of criminalization based on social values. Choice Theory, which explains how behaviors are formed, emphasizes the voluntary nature of behavior and asserts that only internal motivations driven by an individual's efforts to satisfy their intrinsic needs determine their actions. Through the experience of need satisfaction, individuals construct a quality world in their minds, which then becomes the foundation for their behaviors. In essence, people incorporate into their quality world only those things that have met their needs and in which they place trust. Therefore, the ultimate driver behind all human choices is trust. The central issue addressed in this paper is: What is the mechanism through which obedience is formed, and how does trust in the law and the legislator emerge within the process of criminalization? What is the process through which trust in the system of criminalization develops among its audience, and how does this trust affect individuals' decisions to commit or abstain from committing crimes? The answers to these questions depend on understanding how behaviors in general and legal compliance in particular are formed. Within the formal sphere of addressing antisocial behavior, the most crucial stage for building trust is the criminalization phase. This is because the official confrontation with antisocial conduct begins with defining a certain behavior as a crime. Trust formed at this early stage can ease acceptance in subsequent stages. Criminalization based on social values plays a significant role in fostering public trust in the legal system. In this regard, Choice Theory, as a framework for explaining how obedience forms as a behavior, can clarify how trust develops in value-based criminalization and how applying the solutions offered by this theory can further strengthen that trust. Moreover, analyzing value-based criminalization through the lens of Choice Theory can help highlight its significance and effectiveness in crime control.

4. Conclusions

Gaining the trust of individuals in the law and the criminal legislator is considered the most important factor in establishing the authority of criminal law. In fact, the extent to which laws especially criminal laws in culturally significant areas of society are able to secure obedience depends directly on the level of trust people place in those laws and their creators. This paper identifies attention to social values as a fundamental strategy for gaining the trust of citizens. In this context, the present study adopts Choice Theory as its theoretical foundation and a reinforcement of its main hypothesis. By explaining how behavior is formed in the criminalization process based on Choice Theory, it concludes that the concepts within this theory are well-suited to explain and clarify the mechanisms and effects of the formation of trust in criminal laws and legislators. Using the language and concepts of Choice Theory in the context of value-based criminalization led to the finding that, in order for criminalization to achieve the goal of building trust, it must enter the “quality world” of the law’s audience. To do this, the legislator must base laws on what already exists in that quality world namely, social values. According to Choice Theory, individuals’ behavior is solely shaped by what exists in their quality world and in what they trust. Therefore, when the legislator and the laws they create become part of that quality world, individuals will begin to obey the law. In essence, what leads to legal compliance is not external compulsion, but rather internal motivation trust in the law and the legislator which ultimately shapes law-abiding behavior in society.

5. Selection of References

- Ehsanian Arabi, M. (2013). Effective factors in political trust in the Islamic Republic of Iran (Master’s thesis). Imam Sadiq University, Tehran. [in persion]
- Eiravanian, A. (2005). Criminal policy and its patterns in conflict with underdevelopment and its consequences, with an emphasis on criminal policymaking in Iran (Master’s thesis). Shahid Beheshti University, Tehran. [in persion]
- Eiravanian, A. (2013). General theory of criminal policy. Tehran: Shahre Danesh Institute for Legal Studies and Research. [in persion]
- Ghaffari Novin, Sh. (2006). A study of political trust and its influencing factors (Master’s thesis). Al-Zahra University, Tehran. [in persion]
- Glasser, W. (2021). Choice theory: An introduction to the psychology of hope (A. Sahebi, Trans., 39th ed.). Tehran: Saye Sokhan. [in persion]
- Glasser, W. (2008). Effective communication (H. Saqafi, Trans.). Tehran: Arman-e Roshd. [in persion]
- Glasser, W., & Glasser, C. (2014). Speak to me this way: The language of choice theory (A. Sahebi, Trans., 4th ed.). Gorgan: Roshd-e Farhang. [in persion]
- Habibzadeh, M. J., & Zeinali, A. H. (2005). An introduction to some practical limitations of criminalization. Nameh Mofid, 8, 3–26. [in persion]
- Sadati, M. J. (2022). Sociology of punishment in the duality of culture and power: Reflections on the interaction of culture and power from the perspective of punishment sociology. Criminal Law Research Journal, 13(2), 131–161. Doi: 10.22124/jol.2022.20653.2202 [in persion]

Citation:

Mousavi Fouladi, SS & Sadati, SMJ (2025&2026), “The Authority of Criminal Law Based on Social Values In the Light of Trust: A Psychological Reflection Grounded in Choice Theory.”, **Criminal Law Research**, 16(32), pp. 163-175. DOI: 10.22124/jol.2025.27088.2461

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

انجمن ایرانی حقوق جزا

نشریه علمی

پژوهشنامه حقوق کیفری

سال شانزدهم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴، پیاپی ۳۲

دانشگاه گیلان

صفحات مقاله: ۱۶۳-۱۷۵

مقاله پژوهشی

اقتدار قانون کیفری مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی در پرتو اعتماد؛ درنگی روانشناسانه بر پایه تئوری انتخاب

۱- سیده سکینه موسوی فولادی *

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (نویسنده مسئول)

✉ s.mousavi.f75@gmail.com

۲- سید محمد جواد ساداتی

استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۰۱/۰۸	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۶
-------------------------	-------------------------

چکیده:

جرم‌انگاری بر پایه ارزش‌های اجتماعی منجر به جلب اعتماد مردم به قوانین و واضعان آن می‌گردد و اطاعت از آن قوانین را به همراه دارد. در این بین، پرسش اساسی این است که مکانیسم این‌گونه از جرم‌انگاری، در فرایند شکل‌گیری اعتماد و کنترل جرم چگونه است؟ در این زمینه استفاده از یافته‌های علم روان‌شناسی می‌تواند راه‌گشا باشد. یکی از نظریه‌های مطروح در روان‌شناسی، تئوری انتخاب است. نوشتار حاضر با به‌کارگیری روش توصیفی-تحلیلی به این نتیجه رسیده است که تئوری انتخاب قادر است با تبیین نحوه شکل‌گیری رفتار و شناخت عوامل دخیل در آن، با توضیح نحوه ورود قانون‌گذار و قانون کیفری به دنیای مطلوب شهروندان از طریق توجه به تصاویر موجود در این دنیا، به شکل‌گیری یک رابطه مبتنی بر اعتماد و اطاعت بین قانون‌گذار و مخاطب آن منجر گردد که می‌تواند مبنای نظری فرضیه کاهش جرم در اثر جرم‌انگاری مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی و جلب اعتماد مخاطبان قانون باشد و آن را تقویت نماید.

واژگان کلیدی: جرم‌انگاری مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی، تئوری انتخاب، اعتماد، کنترل جرم، دنیای مطلوب.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین عواملی که در اثر آن، جرم‌انگاری رفتارهای نابهنجار موجب کاهش ارتکاب این‌گونه اعمال می‌گردد، اعتماد افراد به نظام جرم‌انگاری و قانون‌گذار کیفری است. زمانی که نظام قانون‌گذاری از طریق توجه به خواست‌های اغلب افراد جامعه، موجبات اعتماد به خود را فراهم آورد، سوق دادن افراد به پیروی از قانون آسان‌تر و کم‌هزینه‌تر بوده و اثرگذاری آن بر کاهش جرایم، بسیار بیشتر از زمانی است که نظام قانون‌گذاری تنها با تأکید بر ارزش‌های گروه اقلیت یا ارزش‌های مبنای حفظ نظام سیاسی و از طرقی همچون جرم‌انگاری‌های متعدد و وضع مجازات‌های سنگین در پی وادار کردن افراد به تبعیت از خود می‌باشد. در حالت اخیر، حتی اگر مقصود کاهش نرخ جرم در کوتاه‌مدت محقق گردد، نظام کیفری ناگزیر از تن دادن به نتایج زیانبار این امر از جمله از دست رفتن اعتبار خود در دیدگاه مردم و نقض‌های پی در پی قانون در بلند مدت خواهد بود.

اعتماد به معنای باور به عملی است که از دیگران انتظار می‌رود (Putnam, 2006: 211). انسان بالطبع اجتماعی است و در راستای این طبیعت ناگزیر از اعتماد است. از آنجایی که بنابر تعریف مذکور، اعتماد یک باور است، مبتنی نبودن آن به دانش، وجود عنصر ریسک در آن و ناظر بودن آن به انتظارات آینده از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های این مفهوم می‌باشد (Masamichi, 2019: 14-16). این عنصر اعتماد است که نیاز به استفاده از اجبار را برای وادار کردن دیگران به پایبندی به نظم و سر سپردن به هنجارهای نظام کیفری منتفی می‌سازد؛ چرا که صرف وجود مجموعه‌ای از قواعد و قوانین با ضمانت‌اجراهای کیفری، تضمینی برای پیروی از آنان فراهم نمی‌آورد؛ اطاعت از قوانین، مستلزم به رسمیت شناختن آن از سوی مخاطبان می‌باشد و لازمه این امر، توجه به آنچه مخاطبان مهم می‌پندارند و جلب اعتماد آنان می‌باشد. در همین رابطه، چنانچه ارزش‌های جامعه که مبنای اعتماد به آن هستند، تغییر کنند، بدون آن‌که تغییری در نظام هنجاری آن ایجاد شود، اعتماد مردم به آن نظام هنجاری از دست خواهد رفت. یکی از راه‌های جلب اعتماد به نظام کیفری، عدم جرم‌انگاری رفتارهایی است که همگام با فرهنگ غالب جامعه بوده و مبنای عمل اغلب افراد جامعه می‌باشد. کنترل جرم از طریق جرم‌انگاری بر مبنای ارزش‌ها، فرایندی است که از طریق آن می‌توان به تحکیم ارتباط بین قانون‌گذار کیفری و مخاطبان آن، از طریق ایجاد اعتماد به این نهاد و به تبع آن کاهش میزان ارتکاب جرایم، امید بست. هر اندازه نظام کیفری بدون توجه به ارزش‌های جامعه به جرم‌انگاری رفتارها بپردازد و خود را دارای منابع نامحدود کنترل و اجبار ببیند، به همان اندازه اعتماد مخاطبان خود را از دست می‌دهد. برای یک نظام کیفری از دست دادن اعتماد افراد، هزینه‌های زیادی را به دنبال خواهد داشت؛ اتکا به زور و اجبار بدون توجه به نیاز به اعتماد مردم، به معنای تخصیص نامناسب منابع است که در نهایت، فاقد کارایی است. «هیچ نظارت و کنترلی آنقدر مستحکم نیست که نظام کیفری را کاملاً از اعتماد بی‌نیاز نماید. در همین راستا، حضور اعتماد باعث صرفه‌جویی در قدرت می‌شود چرا که وجود اعتماد، نیاز به مراقبت و کنترل کنشگران را کاهش می‌دهد» (Putnam, 2006: 223).

در تبیین جرم و کنترل آن، هر دو به‌عنوان رفتار، بهره‌گیری از حوزه‌های مختلف علوم گریزناپذیر است. یکی از این علوم، علم روان‌شناسی است. راه‌حل‌های این علم- به‌عنوان علمی که به انسان و شناخت او مرتبط است- می‌تواند کمک موثری در زمینه تبیین علل ارتکاب جرم و تبعاً کنترل جرم به حساب آید. یکی از نظریه‌های مطروح در روان‌شناسی، تئوری انتخاب می‌باشد. تئوری انتخاب، نظریه‌ای است که می‌تواند به‌عنوان تقویت‌کننده فرضیه این نوشتار، یعنی اطاعت مخاطبان قانون در نتیجه جرم‌انگاری مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی به کار بسته شود. این تئوری که به بیان نحوه شکل‌گیری رفتار می‌پردازد، با تأکید بر انتخابی بودن رفتارها، تبیین می‌نماید که تنها انگیزش‌های درونی انسان که تلاش او برای رفع نیازهای ذاتی اوست، تعیین‌کننده رفتارهای وی می‌باشد. با تجربه رفع هر نیاز، تصویری در دنیای مطلوب انسان‌ها ساخته می‌شود که اساس رفتارهای آنان می‌باشد. در واقع انسان‌ها چیزهایی را به دنیای مطلوب خود وارد می‌کنند که نیازی از آن‌ها رفع کرده باشد و به آن اعتماد داشته باشند. بنابراین محرک غایی تمام انتخاب‌های آدمی، اعتماد است.

مسئله اصلی این نوشتار این است که مکانیزم شکل گیری اطاعت و نحوه شکل گیری اعتماد به قانون و قانون گذار در فرایند جرم انگاری چگونه است؟ سازوکاری که در اثر آن، اعتماد به نظام جرم انگاری در مخاطبان آن شکل می گیرد و اثرات این اعتماد در تصمیم افراد در ارتکاب یا عدم ارتکاب جرم چگونه است؟ که پاسخ به این مسائل در گرو پاسخ به این سوال است که رفتارها به طور کلی و تبعیت از قانون به طور خاص چگونه شکل می گیرد.

در حوزه رسمی مقابله با رفتارهای ضداجتماعی، مهم ترین مرحله ای که می تواند شکل دهنده اعتماد باشد، مرحله جرم انگاری است. چرا که نقطه شروع مقابله رسمی با رفتارهای ضداجتماعی، تعریف یک رفتار به عنوان جرم است و شکل گیری اعتماد در این مرحله می تواند پذیرش را در مراحل بعدی آسان تر نماید. جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی، نوعی از جرم انگاری است که نقش مهمی در ایجاد اعتماد نسبت به نظام حقوقی جامعه ایفا می نماید. در همین راستا، تئوری انتخاب در جهت تبیین نحوه شکل گیری اطاعت به عنوان یک رفتار، قادر به تبیین این موضوع است که اعتماد در جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی چگونه شکل می گیرد و چگونه با به کار بردن راه حل های تئوری انتخاب می توان این اعتماد را تقویت نمود. علاوه بر این، تبیین جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی در چارچوب تئوری انتخاب می تواند بازنماینده میزان اثرگذاری و اهمیت این نوع جرم انگاری در کنترل جرم باشد.

شایان ذکر است هر چند تحقیقات متعددی در خصوص کاربست تئوری انتخاب در حوزه های مختلفی همچون مباحث آموزشی و نیز تأثیر آن بر متغیرهای مختلف موجود در علم روانشناسی صورت پذیرفته لکن در خصوص امکان بکارگیری این تئوری در رابطه میان قانون گذار کیفری و شهروندان و تبیین نحوه شکل گیری اعتماد به قانون گذار کیفری با بهره جویی از این تئوری، پژوهشی صورت نپذیرفته است و این امر موضوعی نو در حوزه تحقیقات حقوق کیفری به حساب می آید. این نوشتار در گفتار نخست به تبیین تئوری انتخاب و مفاهیم موجود در آن با تأکید بر دو مفهوم ارتباط و اعتماد به عنوان مبنای نظری این پژوهش و در ادامه به منظور معرفی جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی به عنوان راهکار جلب اعتماد به قانون گذار کیفری، طی گفتار دوم به نقش ارزش های اجتماعی در جرم انگاری پرداخته است و طی گفتار سوم نحوه شکل گیری اعتماد به نظام جرم انگاری و در گفتار چهارم شکل گیری اعتماد به نظام جرم انگاری در سایه تئوری انتخاب را بررسی کرده است.

۱. تئوری انتخاب؛ روانشناسی کنترل درونی

تئوری انتخاب برای اولین بار در سال ۱۹۹۴ توسط ویلیام گلاسر مطرح گشت. این تئوری، در تبیین چرایی و چگونگی بروز رفتارهای انسان، بر انگیزش های درونی و انتخاب های انسان تأکید می ورزد. بر اساس این تئوری، هر آنچه از انسان سر می زند، یک رفتار و هر رفتاری انتخابی و معطوف به هدفی است و علت اصلی تمام رفتارهای انسان، رفع نیازهایی است که ذاتاً در او وجود دارد و برآوردن این نیازها به او احساس کنترل بر زندگی می دهد؛ این نیازها شامل نیاز به بقا و زنده ماندن، تعلق و عشق، قدرت، آزادی و تفریح می باشد (Glasser, 2021: 63).

از مهم ترین مفاهیمی که در تئوری انتخاب موجود است و می تواند به عنوان نقاط اتصال تئوری انتخاب و جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی به حساب آید، مفاهیم ارتباط و اعتماد است.

۱.۱. ارتباط

مهم ترین مفهوم تئوری انتخاب که در این نوشتار برای تبیین موضوع بدان نیازمندیم مفهوم «اعتماد» می باشد؛ اعتماد در صورت وجود ارتباط، معنا می یابد لذا پرداختن به اهمیت ارتباط در این تئوری ضروری است. گلاسر بر این باور است که این انتخابها همواره در بستر ارتباط با دیگران انجام می گیرد. بنابراین، در انتخاب رفتار، علاوه بر ارضای نیازهای اساسی، دیگران و ارتباط با آنها هم مطرح می گردد. گلاسر تأکید می کند که چگونه انتخابهایی داشته باشیم که ضمن برآوردن نیازهای اساسیمان، به استحکام

پیوندمان با دیگران بینجامد. او معتقد است تمام مشکلات انسان به غیر از فقر، کهنسالی و بیماری از مشکلات رابطه‌ای ناشی می‌گردد (Glasser, 2014: 13)

اطراف هر رابطه‌ای، مادامی که بخواهند یکدیگر را کنترل کنند و طرف مقابل را به کاری مطابق با خواست خود وادارند، نخواهند توانست آن رابطه را حفظ نمایند یا دست کم رابطه‌ای رضایت‌بخش داشته باشند. بخش مهمی از کیفیت کار در هر یک از روابط، در گرو ارتباطی مؤثر است که قادر باشد نیازهای افراد را در بالاترین سطح برآورد. بر اساس این تئوری، توجه به نیازهای طرف مقابل می‌تواند منجر به رابطه‌ای گردد که فرد به آن اعتماد می‌کند و تمایل دارد به خواسته‌های طرف مقابل توجه کند. در همین راستا، فرد می‌تواند پیش از انجام هر رفتاری از خود سؤال کند: آیا انجام این عمل مرا به طرف دیگر رابطه نزدیک‌تر می‌کند یا دورتر؟ و چنانچه به این نتیجه برسد که بروز چنین رفتاری نتیجه‌ای جز دورتر شدن از وی را ندارد، رفتار دیگری را انتخاب نماید. از منظر تئوری انتخاب برای برقراری رابطه‌ای خوب، اعمال کنترلی منطقی بر طرف دیگر نیز لازم است. زمانی که طرف مقابل به این نتیجه برسد که ما در صدد نیستیم تا بدون توجه به نیازهای وی، او را وادار به رفتار مطابق میل خود کنیم، مقدار لازم و منطقی کنترل ما را می‌پذیرند. چرا که شدیدترین نیازی که در انسان‌ها وجود دارد، نیاز به قدرت است همانطور که ما می‌خواهیم با اعمال کنترل بر دیگران این نیاز خود را برآوریم، دیگران نیز با مقاومت در برابر اعمال کنترل ما به این نیاز خود پاسخ می‌دهند. در کنار نیاز به قدرت، نیاز به عشق و دوست داشتن نیز در شکل‌دهی رفتارها بسیار مؤثر عمل می‌کند. افراد اغلب زمانی مایل به کنار گذاشتن بخشی از احساس قدرت طلبی خود و تن دادن به خواسته‌های دیگران می‌شوند که دیگران را دوست داشته باشند بنابراین، برقراری رابطه‌ای دوستانه و صمیمی با افراد از اهمیت به‌سزایی به منظور اعمال کنترل بر آن‌ها برخوردار است.

۱.۲. اعتماد

تبیین شکل‌گیری اعتماد از منظر تئوری انتخاب با مفهوم دنیای مطلوب، گره خورده است. دنیای مطلوب هر فرد در فاصله کمی از تولدش شکل می‌گیرد و تا آخر عمر فرد به شکل‌گیری و تغییر ادامه می‌دهد. این دنیا از تصاویر مختلف تشکیل شده است. تصاویری که در اثر تجربه برآورده‌سازی نیازهای افراد ساخته شده است. انسان‌ها از چیزهایی اعم از انسان، اشیاء یا باورهایی که یک یا چند نیاز از نیازهایشان را به بهترین وجه برآورده ساخته و باعث احساس خشنودی آن‌ها گشته‌اند، جایگاهی در ذهن خود می‌سازند و همواره در طول حیات آن را حفظ می‌کنند و به گسترش آن می‌پردازند (Glasser, 2013: 131)

انسان‌ها در موقعیت‌های مختلف همواره تلاش می‌کنند تا موقعیت‌های واقعی را به دنیای مطلوب خود نزدیک کنند و بر اساس آنچه در دنیای مطلوب خود دارند، نیازهایشان را رفع سازند. گاه، فرد به این نتیجه می‌رسد که به برخی تصاویر موجود در دنیای مطلوبش بی‌توجه باشد. اگر در دنیای مطلوب فرد چیزی حضور داشته باشد که دیگر قادر به رفع نیاز فرد نباشد، با آنکه فرد از این تصویر آگاه است و آن را به خاطر می‌آورد ولی بدان بی‌توجه می‌گردد. (Ibid, 31) تغییر دادن دنیای مطلوب کاری دشوار است. چنانچه با وجود این، شخصی بخواهد تصاویر دنیای مطلوبش را تغییر دهد، ناگزیر از جایگزینی آن با تصاویر دیگری است و این تصویر جدید باید بتواند جایگزین نسبتاً خوبی برای تصویر قبلی باشد.

دنیای مطلوب ارتباط تنگاتنگی با شکل‌گیری اعتماد دارد؛ به نحوی که فرایندی که برای ورود اشیاء، افراد و ارزش‌ها به دنیای مطلوب و خروج و جایگزینی آن‌ها ذکر شد، در واقع فرایند شکل‌گیری و سلب اعتماد در روابط آدمی است. وجود تصاویر در دنیای مطلوب هر فرد بدین معناست که وی به آن‌ها اعتماد دارد یا تمایل دارد به آن‌ها اعتماد کند. تجربه‌های پیشین افراد در ارضای نیازهایشان توسط افراد، اشیاء یا ارزش‌ها عامل مهمی در شکل‌گیری اعتماد است. افراد تصویر اشیاء، افراد یا ارزش‌هایی که یک یا چند نیاز آنان را برآورده ساخته‌اند در ذهن خود نگه می‌دارند و همواره تلاش می‌کنند واقعیت‌ها را به این تصاویر ذهنی نزدیک کنند؛ چرا که به این تصاویر و کارایی آنان اعتماد دارند و تنها در صورتی مطابق خواست دیگران عمل می‌کنند که دیگران یا خواسته‌های آنان جایی در دنیای مطلوبشان داشته و به دیگر سخن به آنان اعتماد داشته باشند.

در روابط آنچه مهم‌تر از شکل‌گیری اعتماد است، حفظ آن می‌باشد. مادامی که این تصاویر قادر به رفع نیاز فرد باشند، در دنیای مطلوب وی حضور دارند و در واقع اعتماد محفوظ است لکن اگر در ادامه قادر به این کار نباشند، جایگاه آن‌ها در دنیای مطلوب فرد متزلزل می‌گردد؛ البته در برخی روابط، اطراف رابطه همواره در دنیای مطلوب یکدیگر حضور دارند حتی اگر کارایی لازم در برآوردن نیازها را نداشته باشند. به عنوان مثال در روابط والدین و فرزندان حتی اگر والدین بسیار سخت‌گیر باشند باز هم کودک آنان را در دنیای مطلوب خود حفظ می‌کند چرا که قادر به یافتن جایگزین برای آنان نمی‌باشد.

ارضای نیازهای طرف دیگر رابطه به منظور حفظ حضور در دنیای مطلوب وی و به تبع حفظ اعتماد وی به معنای تأیید همواره وی نمی‌باشد. در شرایط تعارضی در روابطی که خواهان حفظ آنان هستیم، می‌توانیم ضمن عدم حمایت از کار طرف مقابل، وی را طرد نکنیم که این خود عامل مهمی در حفظ اعتماد وی نسبت به ما می‌باشد.

اعتماد، در روابط مبتنی بر تئوری انتخاب از اهمیتی اساسی برخوردار است به نحوی که اساس و بنیان این گونه روابط را تشکیل می‌دهد. چرا که تمام مفاهیم و تبییناتی که در این نظریه وجود دارد هدف نهایی ایجاد و حفظ اعتماد در روابط را دنبال می‌نماید. تنها در صورت اعتماد است که می‌توان به طریق برآوردن نیازهای پنجگانه پی برد. چرا که این تصاویر موجود در دنیای مطلوب است که بهترین راه ارضای نیازهای اساسی را نشان می‌دهد و وجود این تصاویر نشان دهنده اعتماد به آنان است. این تئوری راه حل احیا و بازگشت مجدد اعتماد از دست رفته در روابط را مذاکره، گفتگو و پذیرش اشتباهات می‌داند.

۲. نقش آفرینی ارزش‌های اجتماعی در جرم‌انگاری

اعتماد به قانون کیفری بیش از هر چیز به توجه آن به ارزش‌های اجتماعی بستگی دارد. در همین راستا، جرم‌انگاری رفتارهای موجود در حوزه فرهنگ بیش از هر حوزه دیگری با ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی گره خورده است. لذا تمرکز مقله حاضر بر جرم‌انگاری رفتارهای حوزه فرهنگ معطوف می‌باشد و مقصود از جرم‌انگاری رفتار در این نوشتار، جرم‌انگاری‌های صورت گرفته در حوزه مسائل مرتبط با فرهنگ می‌باشد. در ادامه به ارتباط نظام فرهنگی و حقوقی و اقتضائات جرم‌انگاری مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی پرداخته خواهد شد.

۲.۱. تعامل نظام فرهنگی و جرم‌انگاری

در ارزیابی منبع ناکارآمدی یا کارآمدی نظام حقوقی و هنجاری نباید از سهم بخش‌های دیگر نظام اجتماعی از جمله بخش‌های ارزشی و فرهنگی، اقتصادی و سیاسی غافل شد که در این میان نقش نظام فرهنگی به دلیل ابتدای عمده نظام هنجاری بر آن، برجسته‌تر می‌باشد؛ البته آنچه از سوی نظام فرهنگی به نظام هنجاری جامعه وارد می‌گردد، لزوماً در تعارض با دیگر نظام‌های فرعی نمی‌باشد و اغلب همراستا با هم به شکل‌دهی نظام هنجاری جامعه منجر می‌گردد و گاه نیز ماهیت روابط بین این نظام‌ها، امکان هرگونه تعارض را نفی می‌گرداند؛ مثلاً در بررسی رابطه میان نظام سیاسی و فرهنگی جامعه، «چنانچه تفسیری موسع از فرهنگ به عمل آید و شامل نهادهایی نظیر قدرت گردد، آنگاه می‌توان گفت قدرت سیاسی که انتقال‌دهنده شکل ویژه از روابط قدرت است، در دل عناصر فرهنگی شکل می‌گیرد و اجزا و عملکرد آن انتقال‌دهنده عناصر فرهنگی جامعه است» (Sadati, 2022: 141) بنابراین، تا زمانی که نظام سیاسی جامعه پس از ایجاد، ماهیتی کاملاً متعارض با حیات اولیه خود نیافته است، در تزریق ارزش‌های زیربنایی به نظام هنجاری، در تعارضی جدی با نظام فرهنگی جامعه قرار نمی‌گیرد.

جرم‌انگاری امری نیست که بتواند جدا از واقعیات جامعه صورت بگیرد. آنچه در جامعه به عنوان جرم تلقی می‌گردد، در واقع بیانگر ارزش‌های آن جامعه است و میزان مجازات آن عمل می‌تواند شدت اهمیت آن ارزش را در جامعه بازگو نماید. بدین ترتیب، آنچه در بحث جرم‌انگاری رفتارها حائز اهمیت است، نزدیک بودن تصویر قانونی جرم با آنچه واقعاً ارزش اجتماعی محسوب می‌شود، می‌باشد. خوب یا بد بودن ذاتی یک مسئله، با آنچه افراد جامعه آن را خوب یا بد می‌دانند، متفاوت است. بنابراین، جرم‌انگاری، عمدتاً بر پایه ارزش‌های اجتماعی است تا اخلاقیات ذاتی. جرم‌انگاری، امری است که با واقعیات جامعه و آنچه هست گره خورده

است نه آنچه باید باشد؛ زیرا جرم قلمداد کردن رفتاری به معنای ملزم بودن افراد جامعه به انجام آن و مجازات شدن در صورت عدم انجام آن است و ملتزم کردن افراد به چیزی که در محیطی غیر از آنچه که هست شکل گرفته، امری دشوار و مستلزم هزینه‌های بسیار است. بدین ترتیب، تعامل نظام فرهنگی یک جامعه و نظام هنجاری آن از اهمیتی به سزا برخوردار است.

گاه، نظام فرهنگی جامعه، فاقد عملکرد صحیح و مناسب است و همین امر سبب می‌شود ارزش‌هایی که به‌عنوان مبنای جرم‌انگاری در نظام هنجاری قرار گرفته‌اند، به خوبی در میان افراد جامعه درونی نشود. در این حالت یا بلید قواعد نظام هنجاری مطابق با تغییرات ارزشی تغییر یابد و یا نظام فرهنگی در جهت تقویت ارزش‌های اجتماعی وارد عمل شود که تأثیر آنچه در اثر عملکرد نظام فرهنگی در فرد درونی شده است، بر عدم ارتکاب جرم، بسیار بیشتر از ترس وی از مجازات است. چرا که آنچه افراد را واقعاً به هنجارها پایبند می‌سازد، درونی کردن ارزش‌ها در اثر عملکرد صحیح نظام فرهنگی است و ترس از مجازات تنها می‌تواند موجب تبعیتی ظاهری با آثاری کم دوام باشد.

علاوه بر مطلب فوق، اختلال در نظام هنجاری جامعه می‌تواند ناشی از عدم توجه این نظام به ارزش‌های جامعه و وارد کردن خواست‌های خود در تعارض با ارزش‌های اجتماعی، به جریان جرم‌انگاری باشد که این جریان خود می‌تواند تحت تأثیر تحولات سریع نظام ارزشی و یا نوع قدرت حاکم باشد.

تحولات سریع نظام ارزشی، می‌تواند ناشی از بحران‌های اقتصادی باشد که اغلب در دوران گذار اتفاق می‌افتد. از نظر دورکیم، بحران اقتصادی می‌تواند منجر به بحران اجتماعی گردد که در این حالت جامعه در حالت بی‌هنجاری قرار می‌گیرد. زیرا در این صورت قواعد اخلاقی که معمولاً فعالیت‌های اجتماعی را منظم می‌کنند، چیرگی خود را از دست می‌دهند (Giddenz, 1984: 39) در جوامعی که مدل سیاست جنایی اقتدارگرایی فراگیر حاکم می‌باشد، نقض ارزش‌هایی که منجر به حفظ دولت و ایدئولوژی‌اش می‌گردد، به‌عنوان رفتار قابل مجازات تعریف می‌گردد که در این حالت ممکن است اموری جرم‌انگاری گردند که در واقع ارزش افراد جامعه به حساب نمی‌آیند یا دست کم آن درجه از اهمیت را برای جرم‌انگاری دارا نیست (Delmas-Marty, 2014: 266)

در نحوه اثرگذاری نظام هنجاری جامعه بر نظام ارزشی آن، گرچه علی‌القاعده، ارزش‌های اجتماعی در فرایند جرم‌انگاری تصدیق می‌گردند و مبنایی برای جرم‌انگاری به حساب می‌آیند؛ لکن در حالتی که حکومت شرایطی را برای شکل‌گیری اعتماد فراهم آورده باشد، عکس این جریان نیز صادق می‌باشد؛ البته وظیفه ذاتی حقوق کیفری، ارزش‌آفرینی نیست؛ بلکه نقش ذاتی آن حفاظت از ارزش‌های اساسی و بنیادین در جامعه است و ایجاد تغییر در ارزش‌های اجتماعی با توسل به ابزارهای کیفری همواره مشروط و مستلزم همسو بودن با خواست و عقیده عمومی است. در مجموع، در این زمینه بهتر است بیش از توسل به حقوق سرکوبگر، به ابزارهای غیرکیفری دل بست (Mahmoudi Janaki, 2003: 257)

۲.۲. مقتضیات ابتدای فرایند جرم‌انگاری بر ارزش‌های اجتماعی

اولین و مهم‌ترین پیش‌شرط شکل‌گیری جرم‌انگاری مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی، توافق افراد جامعه بر ارزش‌هایی مشترک است. در واقع، زمانی که حداقلی از نقاط اشتراک و پیونددهنده بین اعضای یک جامعه وجود نداشته باشد، سخن از جرم‌انگاری بر مبنای ارزش‌های اجتماعی امری غزاف خواهد بود. آنچه یک جامعه را حفظ می‌کند و بدان انسجام می‌بخشد، وفاق اجتماعی است که به معنای «توافق جمعی بر مجموعه‌ای از اصول و قواعد اجتماعی که در یک میدان تعاملی اجتماعی که خود موجب انرژی عاطفی است، به وجود می‌آید» (Chalabi, 1993: 17) می‌باشد. از نگاه دورکیم فرهنگی عام در جوامع مبتنی بر تجربیات و ارزش‌های مشترک وجود دارد که در این چارچوب، کارکرد اشکال نمادین، حفظ همبستگی است و نقش این نمادها به‌عنوان امری مقدس، بیان ارزش‌های عام و الزام‌آور است. از نظر وی، افراد، ارزش‌ها را به‌عنوان الزام‌های اخلاقی درونی می‌کنند و نه فقط برای منافع فردی خود بلکه به طور عام، در جهت منافع همه‌ی اعضای جامعه عمل می‌کنند (Swingewood, 2001: 277).

نکات فوق، بدین معنا نیست که صرف وجود ارزش‌های مشترک برای جرم‌انگاری رفتارهای خلاف آن کافی است. بلکه هر رفتاری برای جرم انگاشته شدن باید از سه فیلتر اصول جرم‌انگاری، پیش‌فرض‌ها و کارکردها عبور کند (Habibzadeh & zeinali,

5: 2005 و نیز هرگونه ارزشی نمی‌تولند مبنایی برای جرم‌انگاری محسوب شود؛ تنها ارزش‌هایی که اغلب افراد جامعه بدان پایبندند، از لحاظ شدت بسیار نیرومند هستند و در وجود افراد جامعه ریشه دوانده‌اند، می‌توانند از لحاظ کیفری حمایت گردند. در واقع، تنها ارزش‌هایی که نقض آن‌ها سرزنش اجتماعی بسیار زیادی را به دنبال می‌آورد می‌تواند معیاری برای جرم‌انگاری به حساب آید. دورکیم جرم را عملی می‌داند که حالت‌های نیرومند و روشن وجدان جمعی را جریحه دار می‌کند (Durkheim, 1990: 93). یکی از چالش‌های موجود در زمینه‌ی ابتدای قانون‌گذاری بر ارزش‌های اجتماعی، تعارض گروه اقلیت جامعه با این دسته از ارزش‌هاست. در این راستا، با توجه به اینکه توان نظام جرم‌انگاری در ارزش‌سازی محدود می‌باشد، این نظام فرهنگی است که باید در جهت درونی کردن ارزش‌های اجتماعی یا دست کم مسئله لزوم تبعیت از قانون‌گذار در هر حالتی، وارد عمل شود و به نظر می‌رسد کاری که در حوزه جرم‌انگاری در این زمینه قابل انجام است، جلب اعتماد این‌گونه افراد به نظام قانون‌گذاری است که با اموری همچون جرم‌انگاری‌های محدود و در حد ضرورت، عدم جرم‌انگاری رفتارها به نحوی که قابلیت تسری به افراد زیاد جامعه را داشته باشد مانند جرم‌انگاری‌های مبهم و موسع و عدم جرم‌انگاری مواردی که برای افراد جامعه و حتی این گروه اقلیت ارزش به حساب نمی‌آید، محقق می‌گردد.

۳. اعتماد به نظام جرم‌انگاری، حلقه مفقوده اطاعت از قانون کیفری

عواملی چند در ایجاد اعتماد به نظام جرم‌انگاری دخیل‌اند که برخی از آنان به‌طور مستقیم به نحوه عملکرد نظام جرم‌انگاری مربوطند و برخی دیگر نیز عواملی هستند که از طریق ایجاد اعتماد به نظام سیاسی، به‌طور غیرمستقیم بر ایجاد اعتماد نسبت به نظام جرم‌انگاری مؤثرند.

۳.۱. اعتماد به نظام سیاسی پلی به سوی اعتماد به نظام جرم‌انگاری

یکی از عوامل مؤثر بر اعتماد افراد به نظام جرم‌انگاری جامعه، اعتماد افراد جامعه به نظام سیاسی آن می‌باشد. از میان عواملی که بر سلب اعتماد نسبت به نظام سیاسی دخیل‌اند، می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- بی‌زاری سنتی از دولت‌ها، ۲- ارزش‌های فرامادی که هرگونه قدرت سلسله‌مراتبی را به چالش می‌کشند (Nye, Zelikow & King, 2010: 194-195)، ۳- عملکرد نامناسب دولت‌ها، ۴- دفاع از عملکردهای مذکور، ۵- رفتار دولت‌ها برخلاف اخلاقیات یا ارزش‌های اجتماعی، ۶- نادیده گرفتن منافع عمومی ۷- تکیه بر منافع شخصی توسط کارگزاران سیاسی و ... این عوامل که به‌طور مستقیم در از دست رفتن اعتماد سیاسی دخیل‌اند، به‌طور غیر مستقیم به‌عنوان عوامل سلب اعتماد از نظام قانون‌گذاری شناخته می‌شوند. زمانی که بی‌اعتمادی به نظام سیاسی جامعه به صورت فراگیر وجود داشته باشد، یکی از مهم‌ترین آثار آن زیر سؤال بردن قوانین و مقررات خواهد بود (Ehsanian Arabi, 2013: 13). آلموند پاول، اعتماد به نظام سیاسی و حمایت‌هایی را که از آن به عمل می‌آید، به حمایت‌های سیاسی مانند رأی دادن و تمکین شهروندان از قوانین تقسیم‌بندی می‌کند (Ghaffari Novin, 2006: 23) بنابراین، اعتماد به نظام سیاسی واجد اثراتی بر اطاعت از قوانین و هنجارهای جامعه می‌باشد که به نظر می‌رسد در کنار اینکه اعتماد سیاسی شامل اعتماد به نهادهای سیاسی از جمله نهاد قانون‌گذاری می‌باشد، ریشه این امر را بتوان در نحوه تعامل دو نظام سیاسی و هنجاری نیز جستجو نمود؛ مینا و ریشه شکل‌گیری هرگونه برنامه‌ریزی در حیطه کیفری در جوامع را باید در ایدئولوژی‌های سیاسی حاکم بر آنان جست (Eiravanian, 2013: 42).

زمانی که در اثر عوامل پیش گفته، مردم اعتماد خود را نسبت به نظام سیاسی از دست می‌دهند، به حکومت، کارگزاران و نهادهای آن به‌عنوان مجموعه‌ای جدا از خود می‌نگرند که در مقابل آنان قرار گرفته است و به پیگیری منافع خود برای حفظ و بقایش می‌پردازد و تلاش می‌کند تا نارضایتی خویش را از ارزش‌های حکومت از طریق نادیده گرفتن آن‌ها با عدم رعایت آنچه به منظور حفظ آن ارزش وضع گشته است، نشان دهند. در موارد شدید بی‌اعتمادی به نظام سیاسی، اساساً هیچ اعتباری برای قوانین،

علی‌الخصوص قوانین آشکارا متضاد با ارزش‌های اجتماعی، قائل نمی‌باشند و طبعاً هیچ الزامی برای پایبندی به آن احساس نمی‌کنند.

۲.۳. اعتماد به نظام جرم‌انگاری از رهگذر توجه به ارزش‌های اجتماعی

همان‌گونه که جرم‌انگاری با ارزش‌های اجتماعی، ارتباط وثیقی با ایجاد یا حفظ اعتماد به این نهاد دارد. اعتماد به نهاد قانون‌گذاری در دو سطح نمایان می‌گردد؛ در مرحله اول افراد با اعتماد به این نظام، نمایندگی تعیین رفتارهای مستلزم ضمانت اجرا را به آن می‌سپارند و در مرحله دوم با مشاهده عملکرد این نظام و آثار آن بر برآوردن نیازهای خود، تصمیم به حفظ و تداوم اعتماد به این نظام و تبعیت از آن می‌گیرند. زمانی که عموم جامعه، شاهد توجه قانون به ارزش‌های خود باشند، به آن به‌عنوان نهادی مقابل خود که درصدد است خواسته‌هایش را بر آنان تحمیل کند، نمی‌نگرند. در مقابل، چنانچه قانون‌گذار بدون توجه به ارزش‌های اجتماعی رفتاری را جرم‌انگاری کرده و این عمل را به کرات و در سطح گسترده‌ای انجام می‌دهد، مخاطبان وی مایل به اعتماد به آن نخواهند بود. زیرا یکی از عواملی که در جلب اعتماد مؤثر است، برآوردن نیازها و انتظاراتی است که طرف رابطه دارا می‌باشد. زمانی که قانون‌گذار خواسته‌های واقعی مردم را نادیده می‌انگارد، جامعه نیز به‌عنوان طرف دیگر رابطه، در اعتماد به این نهاد مردود خواهد بود و با بی‌توجهی به آن و عمل در جهت ارزش‌های خود و خلاف جهت قانون، رویه قضایی را وادار به نادیده گرفتن چنین قانونی و حکم ندادن بر اساس آن می‌کند و در این زمان است که چنین قانونی به زمره قوانین متروک می‌پیوندد.

جرم‌انگاری رفتار بر اساس ارزش‌هایی که کاملاً با ارزش‌های موجود مغایرت دارد، توفیق چندانی در جلب تبعیت افراد نخواهد داشت. زمانی که قوانین جدید مغایرتی جدی با ارزش‌های اجتماعی نداشته باشند و بی‌وقفه، بدون تزلزل و تبعیض اجرا گردند و هیچ عاملی از جمله اجرای گزینشی قانون، تسلسل انگیزش قانونی را قطع نکند، به تدریج واکنش مناسب جامعه که همانا اطاعت باشد، به وجود می‌آید (Sanei, 2002: 180). قانون‌گذار با وضع قوانینی که در راستای ارزش‌های اجتماعی جامعه هستند و تکرار جنبه‌های عملی قانون‌گذاری به صورت متمادی و یکنواخت و عدم اجرای گزینشی آن اطاعت افراد جامعه را برمی‌انگیزاند (Ibid). درک نادرست یا ناقص ارزش‌های اجتماعی به‌عنوان واقعیات اجتماعی در جریان جرم‌انگاری رفتارها، می‌تواند به آثاری سوء منجر گردد که عواقب آن گاه، به مراتب از وضعیت پیش از تعریف آن رفتار به‌عنوان رفتاری مجرمانه شدیدتر خواهد بود. چرا که در این وضعیت، ممکن است آنچه در واقع امر ضرر بسیار بالایی برای جامعه دارد، مورد اغماض قرار گیرد و پدیده‌ای که می‌تواند یک انحراف ساده رفتاری به حساب آید، مورد جرم‌انگاری قرار گیرد و حتی با مجازات‌های شدید روبرو گردد (Irvanian, 2005: 113). در همین راستا اغلب، آنچه قانون‌گذار به‌عنوان ضرر تلقی می‌کند، همان است که عموم مردم جامعه نیز مضر می‌دانند. اما گاه تعریف ضرر در نگاه این دو متفاوت است. چرا که ارزش‌های نهفته در پس عقاید و رفتارهای آنان متفاوت است. در این شرایط، بی‌توجهی به ارزش‌های اجتماعی، اقتدار قواعد کیفری را در نگاه مخاطبان خود زیر سؤال می‌برد.

می‌توان مهم‌ترین علت این دوگانگی‌ها را در ساخت‌های سیاسی جست که در تعریف جرم، صدمه به قدرت یا ایدئولوژی رسمی را ملاک عمل قرار می‌دهند، در حالی که افراد جامعه، ایدئولوژی شکل‌دهنده و حفظ‌کننده آن را نپذیرفته‌اند. در این حالت سیاست جنایی تنظیم خواهد شد که در تعیین میزان اهمیت رفتارها برای جرم شناخته شدنشان، به جای خدشه به منافع عمومی، خدشه به بافت سیاسی و ایدئولوژیک حافظ نظام سیاسی حاکم را، مورد توجه قرار می‌دهد (Ibid, 119). در نظام‌های اقتدارگرا فراگیر از آنجایی که از توانایی کنترل و اجبار برخوردارند، می‌توانند از خطری که در اعتماد کردن وجود دارد، بگریزند. چرا که نیازی به اعتماد کردن به دیگران و مورد اعتماد واقع شدن از طرف آنان ندارند. چنانچه افراد نخواهند بر اساس خواسته‌های آنان رفتار نمایند، آنان می‌توانند با قدرت اجبار، اراده آن‌ها را درهم شکنند و آنان را وادار به اطاعت کنند. لکن چنین اطاعت ظاهری کارایی چندانی ندارد و هزینه‌ها و آثار سوء آن بسیار بیشتر از سود آن می‌باشد. اعتماد می‌تواند به‌عنوان ابزاری در جهت صرفه جویی در قدرت به حساب آید؛ چرا که وجود اعتماد، نیاز به مراقبت و کنترل افراد را کاهش می‌دهد و ضرورت اقدامات پرهزینه کنترل جزئیات رفتار دیگران را از بین می‌برد.

اعتماد به نظام قانون گذاری با اثرگذاری مجازات ها نیز ارتباط تنگاتنگی دارد؛ چرا که در این شرایط مرتکب به خوبی ضرورت مجازات را درک کرده و خود را مسئول می داند و آگاهانه پذیرای مجازات است و در چنین حالتی، می توان مجازات را ادامه فرایند درونی کردن ارزش های اجتماعی دانست.

۴. اعتماد به نظام قانون گذاری کیفری در سایه تئوری انتخاب

به منظور دستیابی به رابطه ای که بین نظریه ها وجود دارد، جستجوی حداقلی از اشتراکات بین آن ها و نیز توجه به ماهیت و رسالت آن ها ضروری است. تلاش این نوشتار در فصول پیشین بر آن بوده است تا با تبیین دو عنصر اعتماد و ارتباط در تئوری انتخاب و جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی به عنوان اشتراکات میان این دو تئوری، راه تبیین نحوه تعامل این دو نظریه با یکدیگر را آسان نماید.

تئوری انتخاب یک نظریه تبیین کننده رفتار است و رسالت آن ارائه راه حل هایی در زمینه شکل گیری رفتارهای مسئولانه می باشد. نظریه جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی مدعی است می تواند به کاهش جرم بینجامد؛ ولی اصولاً رسالت آن تبیین نحوه شکل گیری رفتار نمی باشد؛ گرچه منطقاً ارائه راه حل برای کاهش جرم در گرو تصویری است که از نحوه شکل گیری اطاعت یا سرپیچی ارائه می گردد.

مکانیسمی که کنترل جرم از رهگذر جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی، بر اساس آن افراد را به اطاعت برمی انگیزاند، جلب اعتماد است. کیفیت و آثار این نوع از تبعیت نسبت به تبعیت موقتی صرفاً از روی ترس متفاوت می باشد. با توجه به مباحث پیش گفته، می توان اذعان داشت تئوری انتخاب قادر است نحوه شکل گیری اعتماد و تبعاً اطاعت را در جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی تبیین نماید و بدین ترتیب به عنوان مؤید و مکمل این نوع از کنترل جرم، در نظر گرفته شود و از دستورالعمل های آن در جهت تحقق اهداف کنترل جرم بهره جست.

زمانی که در جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی از توجه به ارزش های اجتماعی سخن می رود، تئوری انتخاب قادر است به خوبی توضیح دهد که چگونه توجه به نیازهای مختلف شهروندان و دادن احساس کنترل بر زندگی به آن ها می تواند اعتماد آنان را به نظام قانون گذاری جلب نماید و آنان را به عمل بر اساس دستورالعمل های خود ترغیب نماید و بدین ترتیب به تقویت ادعای تأثیر جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی بر کاهش جرم کمک نماید.

در راستای استفاده از قالب و مفاهیم موجود در تئوری انتخاب به منظور تبیین نحوه عمل کنترل جرم از رهگذر جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی، شایان ذکر است، این نوع از کنترل جرم، از طریق توجه به آنچه برای اغلب افراد جامعه مهم است و با استوار کردن جرم انگاری بر این اساس، عقیده زیربنایی خود را آشکار می نماید که بر اساس آن، آنچه را که برانگیزاننده اطاعت افراد است، نباید در جایی خارج از خواسته های خودشان جستجو نمود. آنچه اساس همه رفتارهای آدمی است، انگیزش های درونی خود اوست (Sahebi, Zali Zadeh & Zali Zadeh, 2015: 116). و از آنجایی که جرم انگاری بر اساس ارزش های اجتماعی در راستای نیازها و خواسته های اغلب افراد جامعه است، از همراهی انگیزش درونی مورد نیاز برای اطاعت برخوردار است. این در حالی است که جرم انگاری هایی که بدون توجه به ارزش های اجتماعی صورت می گیرد، دلیل کافی را برای اطاعت مخاطبان نشان فراهم نمی آورند؛ زیرا در این نوع از کنترل جرم، حتی در فرضی که باعث جلوگیری از ارتکاب جرم گردد، ابزاری که برای کنترل افراد در نظر گرفته شده، صرفاً تنبیه است و خبری از انگیزش های درونی که حاکی از پذیرش آگاهانه و مشتاقانه تغییر رفتار است، نمی باشد. جرم انگاری عدم رعایت حجاب شرعی بانوان در کشور ما، می تواند نمونه مناسبی از جرم انگاری بدون توجه به ارزش های اجتماعی باشد. در حالی که نظام فرهنگی جامعه در ایجاد تصویر پوشش مناسب در دنیای مطلوب افراد جامعه، به خوبی عمل نکرده، نظام حقوقی جامعه دست به جرم انگاری این رفتار زده است. در همین راستا از آنجایی که علت اصلی رفتارها، انگیزش های درونی فرد و نه شرایط و زمینه های خارجی است، صرف تهدید به تنبیه در واداشتن افراد جامعه به رعایت پوشش شرعی مؤثر واقع نشده و حتی

منجر به بد گمانی افراد جامعه به قانون گذار گشته است که می تواند به ضرر اقتدار قانون گذار در جامعه باشد و این مسئله، بار دیگر اهمیت وجود بسترهای فرهنگی را در جرم انگاری رفتارها مورد تأیید قرار می دهد.

تئوری انتخاب قادر است به توضیح این مهم بپردازد که چرا جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی به اطاعت افراد می انجامد و سایر جرم انگاری هایی که بر مبانی مغایر با ارزش های اجتماعی استوار است، اطاعت را به همراه نمی آورد یا دست کم به اطاعتی مشتاقانه از سوی افراد منجر نمی گردد. در واقع، تئوری انتخاب می تواند به عنوان تئوری زیربنایی کنترل جرم از رهگذر جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی مطرح گردد و بحثی متقاعدکننده در مورد فرایند عمل و آثار جرم انگاری مبتنی بر ارزش های اجتماعی ارائه دهد.

در تبیین نحوه اطاعت افراد از قوانین کیفری که بر اساس ارزش های اجتماعی شکل گرفته اند، در چارچوب تئوری انتخاب، باید بگوییم آنچه افراد را به اطاعت از قانون گذاری که بر اساس ارزش های آنان به جرم انگاری می پردازد، برمی انگیزاند، ارضای نیازهایشان است.

هر یک از ارزش های اجتماعی بر اساس نیازهای افراد جامعه شکل گرفته است و مفاهیمی که نیازی را از آنان رفع کرده است به تصویری در دنیای مطلوبشان تبدیل شده است و در شرایط مشابه از آن انتظار ارضای نیاز دارند (Peterson, 2000: 44). هیچ یک از افراد دنیاهای مطلوب یکسانی ندارند. با وجود تمام تفاوت های انسان های یک جامعه با یکدیگر، ممکن است شدت برخی از نیازهای آنان و نحوه ارضایشان، به دلیل رشد در محیطی یکسان، تفاوت اندکی با یکدیگر داشته باشند. به نحوی که بتوان از وجود دنیاهای مطلوب نزدیک بهم اگرچه نه عیناً یکسان سخن گفت. گرچه تجربه های شخصی افراد در ارضای نیازهای مختلفشان متفاوت است و بدین ترتیب ارزش های فردی مختلفی وجود دارد، لکن تجربه مشترک زیست در محیط اجتماعی یکسان، منجر به شکل گیری راه حل های یکسانی برای ارضای نیازها می گردد و بدین ترتیب می توان از ارزش های اجتماعی یا به عبارت دیگر دنیاهای مطلوب در کلیت یکسان سخن گفت.

زمانی که قانون گذار از رهگذر توجه به ارزش های اجتماعی به بخشی از نیاز افراد جامعه به قدرت و امنیت پاسخ می دهد، در واقع راه خود را برای ورود به دنیای مطلوب آنان هموار کرده و بدین ترتیب، اعتماد آنان را به خود جلب می نماید. ارزش های اجتماعی به دلیل مقبولیت در میان اغلب افراد جامعه، در دنیای مطلوب آنان قرار دارند و قانون گذار از طریق توجه نمودن به این تصاویر و حمایت از آنان می تواند راهی به دنیای مطلوب افراد جامعه بیابد. زیرا توجه به این ارزش ها، به نیازهای بنیادین افراد از جمله آزادی و قدرت پاسخ دهد و افراد با احساس عدم کنترل بر زندگی که در اثر جرم انگاری رفتارهای موافق با خواست ها و ارزش های آنان به وجود می آید، روبرو نخواهند شد. بنابراین، در حالتی که قانون گذار می خواهد همراهی با خواست های افراد جامعه حرکت کند، می تواند با بهره گیری از تصویر ارزش های اجتماعی در ذهن مخاطبان خود و حمایت از آنان، خود نیز به دنیای مطلوب آنان وارد شود. حضور قانون مبتنی بر ارزش های اجتماعی و قانون گذار در دنیای مطلوب افراد باعث می شود تا آنان قانون و قانون گذار را همچون ناظری درونی در همه جا حاضر ببینند و حتی در شرایطی که بدون وجود تهدیدات فیزیکی قادر به ارتکاب جرم هستند، از این امر صرف نظر کنند.

مهم ترین اثر ورود قانون گذار به دنیای مطلوب افراد جامعه، زمانی است که قانون گذار با وجود توجه گسترده و مستمر به ارزش های اجتماعی، در مواردی استثنایی درصدد است رفتارهایی را جرم انگاری نماید که ارزش های اجتماعی را نقض نمی کند و به دلایلی خاص تصمیم به جرم انگاری آنان گرفته است. در این حالت گرچه آن رفتار در دنیای مطلوب افراد جامعه جای ندارد لکن به واسطه حضور قانون گذار در دنیای مطلوب افراد و اعتماد آنان به وی، افراد انتخاب می کنند که آن رفتار به دنیای مطلوبشان وارد گردد؛ البته مشروط به آن که این تصویر کاملاً در تعارض با تصاویر موجود در ذهن آنان نباشد.

زمانی که در جرم انگاری رفتارهای مرتبط با حوزه فرهنگ از آموزه های تئوری انتخاب بهره گرفته می شود، افراد احساس نمی کنند که کنترل زندگی آنان به دست قانون گذار است و در برخورد با شرایطی که امکان ارتکاب جرم را برایشان فراهم می آورد، قانون گذار

را مقصر ندانسته و مسئولانه دست به انتخاب می‌زنند و عملی را انتخاب می‌کنند که کنترل مؤثر آنان بر زندگی را حفظ می‌کند و چنانچه مرتکب جرم گردند، مسئولیت عمل خود را می‌پذیرند.

تئوری انتخاب همچنین می‌تواند به تبیین چرایی ارتکاب جرم توسط افراد با وجود جرم‌انگاری بر مبنای ارزش‌های اجتماعی بپردازد؛ گاه، نقض قانون به این علت است که ارزش مورد قبول اغلب و قانون‌گذار به دنیای مطلوب فرد راه نیافته است. در شکل‌گیری این حالت، عملکرد نظام فرهنگی جامعه مؤثر است؛ مادامی که نظام فرهنگی جامعه حائز عملکرد مناسبی در وارد کردن تصاویر مبنای نظام سیاسی در ذهن افراد جامعه نباشد، در دنیای مطلوب آنان تصاویری که آن را راه‌های بهتری برای رفع نیازهای خود می‌بینند، جایگزین می‌گردد. ممنوعیت ازدواج سفید یا همجنسگرایی می‌تواند نمونه‌ای از این امر باشد که البته در سال‌های اخیر با توجه به پدیده جهانی شدن و گسترش استفاده از فضای مجازی، شاهد روند رو به کاهش حساسیت این موضوع علی‌الخصوص در میان نسل جوان می‌باشیم ولی همچنان اغلب جامعه‌پذیرای آن نمی‌باشد.

گاه، با وجود آنکه ارزش‌های اجتماعی در دنیای مطلوب فرد جای داشته‌اند، به دلیل تغییرات اجتماعی و فرهنگی، تصاویر جدیدی جایگزین آن‌ها شده که بعضاً در تعارض با تصاویر قبلی است و به تبع آن، توجهی از جانب وی به قوانینی که از پشتوانه ارزش‌های قبلی برخوردار است، صورت نمی‌گیرد. در این صورت اگر ارزش‌های جدید، به‌عنوان ارزش‌های اغلب افراد جامعه در آمده باشند، یا باید قانون تغییر کند و تلاش کند تا خود را به دنیای مطوب افراد جامعه نزدیک کند تا از پشتوانه کافی برای اطاعت برخوردار شود و یا باید تصاویر شکل گرفته شده تغییر کند که عمده‌تاً این تغییر در صلاحیت بخش‌های فرهنگی جامعه می‌باشد.

گاه نیز با وجود حضور ارزش‌های اجتماعی و قانون‌گذار در دنیای مطلوب فرد، وی در شرایطی تعارضی ارزش دیگری را مرجع می‌پندارد و بدین ترتیب به نقض ارزش مبنای قانون می‌پردازد که در این صورت اجرای مجازات می‌تولند در تغییر ترجیحات وی مؤثر باشد. تعیین مجازات در ادامه فرایند تعریف اعمال به‌عنوان جرم قرار دارد. در بررسی اثر مجازات از دیدگاه تئوری انتخاب باید بیان داشت که با اینکه اغلب این تئوری هر نوع کنترل بیرونی از جمله تنبیه را فاقد اثرگذاری اساسی بر اعمال انسان می‌داند لکن در شرایطی خاص و استثنائی این نوع کنترل را اثربخش می‌داند. به عنوان به‌عنوان نمونه گلاسرو در بحث ارتباط دانش‌آموز و معلم بیان می‌دارد زمانی که معلم به تنبیه دانش‌آموز می‌پردازد و دانش‌آموز با معلم یا خانواده‌اش رابطه خوبی دارد، این تنبیه می‌تولند مؤثر باشد؛ چرا که دیگر دانش‌آموز این تنبیه را به‌عنوان تلاش معلم برای آزار خود نمی‌بیند بلکه آن را به‌عنوان یک هشدار و یادآوری تلقی می‌کند که می‌تواند در تغییر رویه وی مؤثر باشد. با وجود این، تنبیه نباید به‌عنوان راهکاری دائمی و فراگیر درآید.

بهره‌گیری از تئوری انتخاب در مرحله پیش از تصمیم به جرم انگاشتن یک رفتار نیز می‌تواند در تصمیم‌گیری نسبت به لزوم برخورد کیفری با آن رفتار راه‌گشا باشد. یکی از معیارهای تشخیص این امر که «آیا عملی با برخورد کیفری مواجه گردد یا خیر؟» می‌تواند طرح این پرسش باشد که آیا این ارزش به اندازه‌ای دارای اهمیت می‌باشد که برخورد کیفری در موارد نقض آن، شهروندان را به نظام عدالت کیفری نزدیک نماید و اعتماد آنان را جلب نماید یا خیر که این پرسشی اساسی برای هر شخصی است که بخواهد بر اساس تئوری انتخاب عمل نماید.

نتیجه‌گیری

جلب اعتماد افراد به قانون و قانون‌گذار کیفری مهم‌ترین عامل اقتدار قانون کیفری به حساب می‌آید و اصولاً میزان توان به اطاعت و اداشتن قوانین -علی‌الخصوص در قوانین کیفری مربوطه به حوزه‌های فرهنگی جامعه- به میزان اعتماد افراد به آن قوانین و واضعانشان وابسته است. در این نوشتار توجه به ارزش‌های اجتماعی راهکاری اساسی در جلب اعتماد شهروندان دانسته شد. در این راستا نوشتار حاضر تئوری انتخاب را به‌عنوان مبنای نظری و تقویت‌کننده این فرضیه دانسته است و با تشریح چگونگی شکل‌گیری رفتار در فرایند جرم‌انگاری بر اساس تئوری انتخاب، به این نتیجه نخل آمد که مفاهیم موجود در تئوری انتخاب به خوبی قادر به تبیین و تشریح مکانیزم و آثار شکل‌گیری اعتماد به قوانین و قانون‌گذار کیفری می‌باشند. استفاده از زبان تئوری انتخاب و مفاهیم موجود در آن در جرم‌انگاری مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی این نتیجه را به همراه داشت که برای اینکه جرم‌انگاری بتواند به هدف

ایجاد اعتماد برسد، نیاز به ورود به دنیای مطلوب مخاطبان قانون دارد. برای این منظور قانون‌گذار با ملاک عمل و مبنا قرار دادن آنچه از قبل در دنیای مطلوب افراد قرار دارد، یعنی ارزش‌های اجتماعی می‌تولند به دنیای مطلوب آنان وارد گردد. از آنجایی که بر اساس تئوری انتخاب، رفتار افراد صرفاً بر اساس آن چیزی تعیین می‌گردد که در دنیای مطلوب آنان وجود دارد و به آن اعتماد دارند، با ورود قانون‌گذار و قانون موضوعه وی به دنیای مطلوب مخاطبان قانون، آنان شروع به اطاعت از قانون خواهند نمود. در واقع آنچه منجر به اطاعت افراد می‌گردد به چیزی خارج از وجود آنان مرتبط نیست بلکه اعتماد به قانون و قانون‌گذار، به‌عنوان عامل انگیزشی درونی، رفتار مطابق قانون افراد جامعه را شکل می‌دهد.

References:

- Boudon, R., & Bourricaud, F. (2006). **A critical dictionary of sociology** (A. Nikgozar, Trans.). Tehran: Farhang-e Moaser. [in persian]
- Chalabi, M. (1993). Social consensus. **Journal of Social Sciences**, 3(6), 15–28. [in persian]
- Delmas-Marty, M. M. (2014). **Major systems of criminal policy** (A. M. Najafi Abrandabadi, Trans.). Tehran: Mizan. [in persian]
- Durkheim, E. (1990). **The division of labor in society** (B. Parham, Trans.). Babol: Ketabsara-ye Babol. [in persian]
- Ehsanian Arabi, M. (2013). **Effective factors in political trust in the Islamic Republic of Iran** (Master's thesis). Imam Sadiq University, Tehran. [in persian]
- Eiravanian, A. (2005). **Criminal policy and its patterns in conflict with underdevelopment and its consequences, with an emphasis on criminal policymaking in Iran** (Master's thesis). Shahid Beheshti University, Tehran. [in persian]
- Eiravanian, A. (2013). **General theory of criminal policy**. Tehran: Shahre Danesh Institute for Legal Studies and Research. [in persian]
- Ghaffari Novin, Sh. (2006). **A study of political trust and its influencing factors** (Master's thesis). Al-Zahra University, Tehran. [in persian]
- Giddens, A. (1984). **Durkheim** (Y. Abazari, Trans.). Tehran: Kharazmi Publishing. [in persian]
- Glasser, W. (2021). **Choice theory: An introduction to the psychology of hope** (A. Sahebi, Trans., 39th ed.). Tehran: Saye Sokhan. [in persian]
- Glasser, W. (2008). **Effective communication** (H. Saqafi, Trans.). Tehran: Arman-e Roshd. [in persian]
- Glasser, W., & Glasser, C. (2014). **Speak to me this way: The language of choice theory** (A. Sahebi, Trans., 4th ed.). Gorgan: Roshd-e Farhang. [in persian]
- Habibzadeh, M. J., & Zeinali, A. H. (2005). An introduction to some practical limitations of criminalization. **Nameh Mofid**, 8, 3–26. [in persian]
- Lyngstad, M. (2023), "At Home with the Mavericks: Student and Teacher Perspectives of the Transformative Potential of Glasser's Choice Theory at an Alternative Secondary School". **Transformative Education**, 21:3, 391-408. Doi: 10.1177/1541344622113036.
- Mahmoudi Janki, F. (2003). **Foundations, principles, and conditions of criminalization** (Doctoral dissertation). University of Tehran, Tehran. [in persian]
- Masamichi, S. (2019), **Trust In Contemporary Society**, Brill
- Nye, J., Zelikow, P., & King, D. (2010). **The erosion of soft power: People, governments, and trust** (S. Mirtorabi, Trans.). Tehran: Imam Sadiq University. [in persian]
- Peterson, A. (2000), "Choice Theory And Reality Therapy". **TCA Journal**, 28:1, 41-49. Doi: 10.1080/15564223.2000.12034563
- Putnam, R., Khakbaz, A., & Pouyan, H. (2006). **Social capital: Trust, democracy, and development** (A. Khakbaz & H. Pouyan, Trans.). Tehran: Shirazeh Publishing. [in persian]
- Sadati, M. J. (2022). Sociology of punishment in the duality of culture and power: Reflections on the interaction of culture and power from the perspective of punishment sociology. **Criminal Law Research Journal**, 13(2), 131–161. Doi: 10.22124/jol.2022.20653.2202 [in persian]

- Sahebi, A., Zali Zadeh, M., & Zali Zadeh, M. (2015). Choice theory: An approach toward responsibility and social commitment. **Royesh Ravanshenasi**, 4(2), 113–134. [in persion]
- Sanei, P. (2002). **Law and society: The relationship between law and social and psychological factors**. Tehran: Tarh-e No. [in persion]
- Swingewood, A. (2001). **Cultural analysis and systems theory: The concept of shared culture from Durkheim to Parsons** (M. Rezaei, Trans.). Arghanoon, 18, 275–291. [in persion]

استناد به این مقاله:

موسوی فولادی، سیده سکینه و ساداتی، سیدمحمدجواد (۱۴۰۴)، «اقتدار قانون کیفری مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی در پرتو اعتماد؛ درنگی روانشناسانه بر پایه تئوری انتخاب»، **پژوهشنامه حقوق کیفری**، دوره ۱۶، پیاپی ۳۲، صص. ۱۶۳–۱۷۵

Doi: 10.22124/jol.2025.27088.2461

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

